DEĞİŞEN DENKLEMLER VE TÜRKİYE'NİN YENİ ENERJİ JEOPOLİTİĞİ

Doç. Dr. Abdülkadir Develi
Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
adeveli@ybu.edu.tr

Mustafa Erdem
Gazi Üniversitesi
mustafaerdem@gazi.edu.tr

Amerikan Başkanı Joe Biden'ın 24 Mart 2022'de NATO liderler zirvesi için Brüksel'de gerçekleştireceği temasların iki gün öncesinde yaptığı konuşmada verdiği mesajlar kelimenin tam anlamıyla yazılı ve görsel basının olduğu kadar sosyal medyanın da gündemine oturdu. Bu toplantıda Biden, dünyanın her üç veya dört nesilde bir yaşanan bir dönüm noktasından geçtiğini söyleyerek özetle, yeni bir dünya düzeninin kurulacağını ve buna liderlik etmeleri gerektiğini tüm dünyaya duyurdu. Büyük bir global değişimi ifade eden bu terim daha önce Henry Kissinger, George W Bush ve Tony Blair gibi dünya siyasetine yön veren politikacılar tarafından da kullanılmış ve gerçekten dünyada çok önemli değişimler yaşanmıştı. Bu kez Biden'ın işaret ettiği gibi büyük çapta bir küresel değişimin olup olmayacağını yaşayarak göreceğiz ancak Türkiye için değişmeyen bir gerçek var ki o da dünyada jeopolitik değişimlerin en sık gerçekleştiği sıcak noktaların kesişim noktasında yer almasıdır.

Kuşkusuz "coğrafya kaderdir" önermesinin acı bir tezahürü olarak Türkiye'nin dünyada eşi benzeri olmayan jeopolitik konumu kendisi için bazı riskleri barındırsa da başta enerji olmak üzere yeryüzünde başka hiçbir ülkenin asla sahip olamayacağı çok önemli avantajları da beraberinde getirdiği açıktır. Çevresinde dünyanın en zengin petrol ve doğalgaz zengini ülkeler bulunan ve bu kaynakların Avrupa'ya ulaştırılmasında doğal bir köprü konumundaki Türkiye, uyguladığı yeni enerji politikaları vasıtasıyla transit ülke konumundan önemli bir bölgesel enerji hub'ı olmaya doğru emin adımlarla ilerlemektedir. Azerbaycan'ın zaferiyle sonuçlanan Karabağ savaşı neticesinde açılacak Zengezur koridoruyla ilk etapta mevcut boru hattına ilave olarak Azeri petrol ve doğalgazını daha sonra Türkmen petrol ve doğalgazını Avrupa'ya en ekonomik bir şekilde ulaştırarak Avrupa'nın enerji tedarikini güvence altına alabilecek ve bu alanda Rusya'ya bağımlılığını azaltabilecek yegâne ülke Türkiye'dir.

Türkiye'nin Enerji Jeopolitiğinde Yeni Dönem

Dünyadaki değişim ve gelişmeleri çok iyi okuyan Türkiye, Ak Parti hükümeti döneminde ve Recep Tayyip Erdoğan liderliğinde her alanda çok büyük bir zihinsel ve yapısal dönüşüme imza atmıştır. Bu reformların en önemlilerinden birisi de hiç kuşkusuz enerji ve enerji jeopolitiği alanlarında gerçekleşmiştir. İlk kez Rudolf Kjellén tarafından kullanılan jeopolitik terimini devletlerin coğrafi unsurları ile milli politikaları arasındaki ilişkiler bütününü inceleyen bir bilim dalı olarak düşünürsek

enerji jeopolitikasını da enerji kaynaklarının bulunduğu bölgeleri, enerji arz-talep ilişkisiyle birlikte enerjiyle ilgili küresel dengeleri ve gelişmeleri inceleyen jeopolitiğin alt bir bilim dalı olarak tanımlayabiliriz.

Bu bağlamda Türkiye'nin yeni enerji jeopolitiğinin temellerinin Berat Albayrak'ın 2015 yılında enerji ve tabii kaynaklar bakanlığına başlamasıyla atıldığını söylemek çok adil olacaktır. Erdoğan'ın politikalarının temelini oluşturan yerli ve milli kavramlarından yola çıkarak Berat Albayrak'ın şekillendirdiği Türkiye'nin yeni enerji politikalarının temelini enerjide kendi kendine yetebilmesi ya da bu tam anlamıyla gerçekleşemezse dışa bağımlılığın mümkün olduğunca çok azaltılması yatıyordu. Bu hedef doğrultusunda yerli ve yenilenebilir enerji kaynaklarının daha verimli kullanılması ve enerji çeşitliliğinin artırılması amacıyla nükleer enerjinin enerji kaynaklarımıza dâhil edilmesi konusunda yoğun bir mesai harcandı.

Türkiye'nin yeni enerji jeopolitiğinin ilk adımı olarak enerjide dışa bağımlılığı azaltacak tedbirler bağlamında öncelikle yerli kömür kaynaklarının daha verimli kullanılarak yerli enerjideki payının artırılmasına öncelik verildi. Devletin bu alanda kamusal gayretlerinin yanı sıra özel sektöre sağladığı teşvikler sayesinde Türkiye'nin kömür üretimi ciddi oranda arttı. Bu artış termik santral sayısına ve elektrik üretimine ciddi bir katkı sağlarken alınan çevreci önlemler sayesinde termik santrallerin çevreye olan olumsuz etkileri minimuma indirgendi.

Enerjide dışa bağımlılığı azaltacak önlemlerin ikinci ayağını oluşturan yenilenebilir enerji kaynaklarının ülke ekonomisine katkı yapacak şekilde daha verimli kullanılması yönünde de devletin çok büyük teşvik ve gayretleri olmuştur. Bu çaba ve gayretlerin bir sonucu olarak 2021 yılının Haziran ayında Türkiye'nin elektrik kurulu gücünün yüzde 52,5'ini yenilenebilir enerji kaynakları oluşturmuştur. Enerji bakanı Fatih Dönmez, Şubat 2022'de Türkiye'nin yenilenebilir enerji alanındaki atılım ve teşviklerini anlatan açıklamalarında son 20 yılda bu alandaki kurulu gücün 4,5 kat arttığını ifade ederken ülkemizde son yıllarda yaşanan en kurak mevsim olmasına rağmen 2021 yılında üretilen elektriğin yüzde 36'sının yenilenebilir kaynaklardan üretildiğinin altını çizdi. Bu artışta hükümetin yerli ve milli enerji politikalarının ve Berat Albayrak'ın vizyoner yönetiminin yanı sıra güneş ve rüzgar enerjisi yatırımlarına getirilen KDV ve gümrük vergisi istisnası büyük bir çarpan etkisi meydana getirmiştir. Bu teşviklere ilave olarak güneş ve rüzgar enerjisi alanında yapılacak yatırımlara yüzde 30 oranında vergi indirimi ve 6 yıl boyunca sigorta prim işveren desteği de sağlanmıştır.

Bu teşvikler neticesinde yapılan yatırımların belki de en önemlisi Konya Karapınar'daki Güneş Enerjisi Santrali (GES) projesidir. Aralık 2022'de tamamlanacak bu projenin toplam kurulu gücü 1300 megavat olacak ve yeni enerji politikalarına uygun olarak yüzde 85 yerlilik oranıyla üretilen 3,5

milyon güneş paneli kullanılacaktır. Bu santral ülkemizin elektrik üretiminde güneş enerjisinin payını yüzde 20'ye çıkararak 2,5 milyon kişinin elektrik ihtiyacını tek başına karşılayacaktır ve yılda 2 milyon tondan fazla karbon salınımının önüne geçerek sadece ülke ekonomisine değil çevre için de çok önemli bir katkı sağlayacaktır.

Bu noktada, Türkiye'nin enerji çeşitliliğini artırmak ve enerji arz güvenliğini sağlamak için nükleer enerji konusunda attığı adımlara da küçük bir parantez açmakta fayda var. Ülkemizi enerji konusunda bir üst lige taşıyacak nükleer enerji santrali Türkiye-Rusya iş birliği ile Mersin Akkuyu'da inşa edilmektedir. Bu santralin sadece elektrik üretimi ve enerji arz güvenliği konularında değil aynı zamanda tıp, fizik ve kimya gibi pek çok bilim alanında Türkiye'nin çağ atlamasına katkıda bulunacak stratejik bir enerji politikası hamlesi olduğunun altı çizilmelidir.

Enerjide Yerlileştirmenin Parçası Olarak Akdeniz ve Karadeniz Açılımları

Türkiye'nin enerji jeopolitikalarındaki değişimin en önemli göstergelerinden birisi de Akdeniz ve Karadeniz'deki petrol ve doğalgaz arama çalışmalarıdır. Türkiye her ne kadar dünyanın ispatlanmış petrol ve gaz rezervlerinin yüzde 75'ine sahip Rusya, Azerbaycan, Irak ve İran gibi ülkelere komşu olsa da tükettiği petrol ve doğalgazın neredeyse tamamına yakınını ithal etmektedir çünkü ülkemizde üretilen petrol ve doğalgaz ihtiyacımızı karşılama noktasında çok yetersizdir. Bu durum cari açığa yol açarak ekonomik anlamda zaman zaman zorluklar meydana getirmektedir. İthal ettiğimiz enerjiye yıllık 40 milyar dolardan fazla ödediğimizi ve Ukrayna-Rusya savaşı, Irak'ta bir türlü sağlanamayan istikrarsızlık ve İran'a yönelik yaptırımlar gibi pek çok bölgesel ve küresel sorunlar nedeniyle artan enerji fiyatlarını düşünecek olursak bu rakamın ileride daha da artması kaçınılmaz olacaktır. Bu noktada bir de her geçen gün büyüyen Türkiye'nin artan enerji ihtiyacını da göz önünde bulundurursak durumun önemi daha iyi anlaşılabilir.

Mevcut durumu iyi analiz eden Türkiye, "Her arayan bulamaz ama bulanlar hep arayanlardandır" sözlerini kendine şiar edinerek petrol ve doğalgaz arama faaliyetlerine hız vermiş ve buna ayırdığı bütçeyi de kat kat artırmıştır. Bu yatırımların bir sonucu olarak Türkiye, envanterine üç adet derin ve ultra derin deniz sondaj gemisi ve iki adet sismik araştırma gemisi dâhil ederek Akdeniz ve Karadeniz'de petrol ve gaz arama çalışmalarına başlamıştır. Bu araştırmalar neticesinde Karadeniz'de şimdilik toplam 540 milyar metreküplük bir doğalgaz keşfi gerçekleştirilmiş olup bu rezervin ileride çok daha artacağına dair sinyaller alındığı yetkiler tarafından dile getirilmektedir.

Doğu Akdeniz meselesi Türkiye'nin yeni enerji jeopolitiğinde çok büyük bir önem arz etmektedir. Akdeniz'e sahili olan ülkeler arasında en uzun kıyı şeridine sahip ülke konumundaki Türkiye, Yunanistan'ın arkasına başta Amerika, Fransa, İtalya gibi ülkeleri alarak Türkiye'nin doğu

Akdeniz'deki haklarını gasp etmeye dolayısıyla stratejik enerji politikalarını tehlikeye atmaya yönelik çabalarını proaktif bir tutum sergileyerek önlemiştir. Libya'daki meşru hükümetle varılan münhasır ekonomik bölge anlaşmasına ek olarak Mısır, Lübnan ve İsrail ile devam eden diplomatik temaslar neticesinde bu ülkelerle de yakın gelecekte Akdeniz'in doğusunda ve batısında iş birliği yapılmasına yönelik sahadan alınan sinyaller Yunanistan'ın bu çabalarını boşa çıkarmıştır. Amerika'nın Ocak 2022 yılında EastMed projesinden desteğini çektiğini açıklaması ve hali hazırda İsrail ile yürütülen İsrail doğalgazının Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti üzerinden Anadolu'ya ve oradan da Avrupa'ya taşınmasını kapsayan görüşmeler Türk diplomasisinin, kararlı duruşunun ve yeni enerji jeopolitiğinin bir tezahürüdür.